

BEKE GYÖRGY

Érdemes-e szociográfiát írni?

LEVÉL CSEKE PÉTERHEZ

Azon tünődöm most, kedves Péter, hogy hány pályatársadat, időben előtted járókat köszöntöttél eddig ötvenedik, hatvanadik születésük napján? Ugyanúgy számon tartottad ezeket az évfordulókat, mint riporthőseid életének eseményeit, egyének és közösségek sűrű drámáit, ritka örömeit. Költő nem lesz, hanem születik. De szociográfus sem terem pusztán eszmei és műhelybeli tenyészeteken. Több kell mind a kettőhöz, mint a hivalkodás szándéka vagy éppen görcsös, hideg tudás. Igenis: elhivatottság kell, még ha némelyek ostoba göggel éppen az értelem nevében számúznék az írás birodalmából az érzelmi beleélést, azonosulást, sorsvállalást. Ezt a többletet édesapád fogalmazta volt meg, a maga paraszti bölcsességével és közösségigénylő hitével: a riporternek minden faluban legyen egy háza, otthona, ahol mindig szívesen látják, és családtagként odavárják.

Ezek a vendéglátók számon tartják azt is, hogy most Te lettél ötvenesztendőős. S ha folyóiratainkban ma már nem is szokásos ez, ők nem csupán felköszöntenek, jó szóval, még inkább emlékezéssel, hanem üzennek is Neked, kellő türelmetlenséggel: rég nem járt nálunk Cseke Péter, mi történt vele, hová tűnt el? Egyáltalán nem tűntél el – az író jelenléte maga az írás –, de szociográfiai írásaidat joggal igénylik ezután is. Mivel pedig nálad az írás cselekvés, újabb serkentések várnak rád, ahogy művelődési heteket indítottál el a szülőföldeden, a Homoród mentében, képtárat alapoztál a távoliközei Nagyzerinden. Egyiket sem egymagadban, ezekre egyetlen ember sem lenne képes, de nélkülöd nem ért volna be a közös cselekvés. A te részvételed nemcsak buzdítás volt, élő szóval, felelősségvállalással, de akár néma szorongással, ha őszinte magyar kezdeményezéseidet, amelyek egyben a kölcsönös jobb megismerést is szolgálták, a román nacionalizmus magyar zsoldosai azonnal tetemrehívásra, kirekesztésre torzították. Írásaid mindegyikében ott a buzdító erő, még ha célod a pusztá tényközlés is, mivelhogy sugárzik belőled a közvetlenség, megértés, vállalás, amit karizmának is szoktunk nevezni.

Ezt azonban aligha vállalhatják, nem is érthetik meg azok, akik nem érzik át, hogy a tollat csak kölcsönbe kapta minden igaz költő, író a történelem során mostanáig, és ez a kölcsönzés nem szűnik meg azzal, ha némelyik adós egyszerűen megtagadja a fizetést, vagy éppen hamis pénzzel akar törleszteni. Hamisságon nem újítást, formai bravúrt értünk, se te, se én, hanem légi „észtornászok” öncélú mutatványait, olyan elképzelt magasságokban, hová nem ér el a tekintet, mert nem is nagyon éri meg az erőfeszítést, amellyel talán fel lehetne bámulni oda; különben – azt hiszem – akkor sem hozna izgalomba senkit, hiszen a kifeszített kötél alatt ott a védőháló, és ezt a felfelé tekintők éppen úgy tudják, mint az önjelölt „észtornász” zsenik.

Alattad, Péter, műfajod, vállalt sorsod alatt soha nem feszült életmentő háló. A valóság mostoháiban bánik a maga híveivel. Legfennebb a szerencse oltalmazott,

meg a legnagyobb egyensúlyozó játékos, maga a sors. Nem önzetlenül tette: fizetséget vár el érte. További könyveket, gondolatokat és felismeréseket. Mivel a riport, az írói szociográfia soha nem megy ki „a divatból”, mindig is élt, néha más néven bujkálva, mióta jó Plinius mester feljegyezte a Vezúv kitörését.

Legfennebb kiöregedünk belőle, és a csodát már az újbaktól várjuk. Várakozó lettem magam is, idő és tér kényszerű fogásában.

Te, Péter, most *ez újakat* neveled, indítod el a pályán, egyetemi szinten. E munkásságodért méltán nyerted el az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Kacsó Sándor-díját. Laudációjában Kántor Lajos kiemelte érdemeid közül: „Ahhoz ugyanis, hogy a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetemen van hivatalos újságíróképzés, mégpedig négyéves önálló szakon, magyar nyelven is, Cseke Péter kitartása, ügyszeretete nagymértékben hozzájárult.”

Istennek hála, mester lettél ötvenéves korodra, Péter, a szakmában, a műfajban, a tanításban. Gondolj a festőiskolákra; jó mesterek nemcsak javították tanítványaik munkáit, állandó versenyben is álltak velük. Tőled soha nem volt idegen a nemes versengés, pályatársakkal, elődökkel és utódokkal, jókkal és gonoszokkal. A diktatúra idején bátorságban, leleményben kellett versenyezni. Napi újrakezdéseidből olyan válogatott kötet állt össze, mint Hazatérő szavak című könyved a Püski Kiadónál. Elegendő-e hát ezután, ha csak a tanítványaid írják tovább a közös, nagy művet, az erdélyi magyar sorsot? Elveheti-e a kedved, és jó társaid kedvét az, hogy az irigység, szakmai elfogultság, nemtelen versengés türelmetlensége, a másság jogaira hivatkozó másság-utálat megint kiátkozná – most más érvekkel és más indulatból, de a régi pusztítást idézve fel – a „röghöz kötődő” élet vállalását, ami egyet jelent annak bemutatásával? És ami egyedül emelhet igazán, egyetemlegesen a rög fölé, Balázs Ferenc röjje alól.

Érdemes-e hát továbbra is szociográfiát írni, Péter?

Olyan kérdés ez, mint a hozzá társuló, amit a könnyed lebegés – már csak pusztá létével is – akarva-akaratlanul feltesz: érdemes-e magyarnak lenni?